

ANIVERSARE
100 DE ANI DE LA MAREA UNIRE
– 1918–2018 –

FILOSOFIA ROMÂNEASCĂ ȘI MAREA UNIRE

ALEXANDRU SURDU

La împlinirea celor 100 de ani de la Marea Unire (1918) a românilor din Transilvania, Banat, Bucovina și Basarabia cu România, Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române a răspuns la inițiativa Domnului Acad. Victor Spinei, Vicepreședinte al Academiei Române, cu elaborarea unui *Compendiolum*, cum îi zicea Dimitrie Cantemir, al filosofiei românești. Aceasta, în momentele actuale, când filosofia românească, mai ales după Marea Unire, a fost deja sistematizată în câteva volume monumentale, referitoare unele la subdiviziuni ale acesteia, de exemplu, un volum de peste 700 de pagini referitoare numai la logica românească, precedat de o sinteză cuprinzătoare, și două volume de estetică românească. La acestea se adaugă numeroasele contribuții din celelalte domenii filosofice, care se tot adaugă la cele două volume de *Istoria filosofiei românești*. Numai lucrările menționate totalizează peste 3.200 de pagini. Amintim acest lucru pentru a evidenția dificultatea acestei întreprinderi rezumative, dar și pentru a scoate din discuție, fără alte comentarii, teza după care n-ar exista nicio filosofie românească.

Chiar și în formă rezumativă, o astfel de lucrare are menirea de a justifica apariția și dezvoltarea filosofiei românești, cu etapele sale de avânt sau de regres în funcție de condițiile istorice favorabile sau nu.

Există, de bună seamă, și țări sau populații lipsite de filosofie proprie, care au sau nu vreuna de import. Nu este cazul, firește, să ne referim la populațiile înapoiate care n-au cunoscut încă nici scrisul, ci la unele dintre cele mai civilizate țări ale lumii. Altfel spus, nu există o necesitate obiectivă, universală de apariție a filosofiei oriunde și oricând. Pe de altă parte, acolo unde apare, datorită unor condiții speciale, poate să și dispară, datorită altor condiții, cum poate să dispară, de altfel, și populația care i-a dat naștere.

Existența unei filosofii naționale presupune, după Mircea Vulcănescu, unul dintre primii exegeți ai filosofiei românești, 1) o activitate autentică de filosofare, 2) un mediu adecvat de difuzare și 3) o problematică (orientare) specifică. Or, aceste condiții erau îndeplinite cu prisosință în România după Marea Unire. Existau trei universități: la București, la Cluj și la Iași, la care predau filosofia cadre didactice

bine pregătite. Existau numeroase publicații: cărți, reviste, cursuri, manuale, căci disciplinele filosofice se predau și la nivel gimnazial și liceal. Adică existau și mijloace de difuzare și un „mediu” adecvat de receptare. În plus, majoritatea lucrărilor publicate erau de interes național, referitoare la trecutul și la istoria românilor, la menirea și la destinul acestui popor. Ele fiind de interes și pentru populațiile învecinate și chiar pentru cele occidentale. Datorită relațiilor extinse cu țările occidentale, cadrele didactice aveau posibilitatea de a studia filosofia și de a-și perfecționa studiile în cele mai importante centre culturale europene, din Austria, Germania și Franța, și de a reuși astfel *sincronizarea* filosofiei românești cu cea occidentală și, în anumite cazuri, chiar de a obține performanțe.

O istorie a filosofiei românești are însă și menirea de a oferi cititorului interesat și premisele care au făcut cu puțină aceste performanțe, unele dintre ele fiind remarcate și chiar recunoscute în literatura de specialitate încă de la începuturile filosofiei occidentale, căci apariția unei filosofii naționale, ca și a filosofiei în genere, necesită și ea anumite condiții.

Diogenes Laertios, unul dintre cei mai calificați istorici ai filosofiei antice grecești, în ciuda mândriei, justificată pe deplin, a grecilor față de toate celelalte popoare antice, recunoaște că au existat și „Unii autori care afirmă că studiul filosofiei a început la popoarele străine”. Printre înțelepții dintre care au fost selecționați apoi pe diferite liste cei mai cunoscuți se numără și patru traco-geți: Salmoxis, Orfeus, Pittacos și Anacharsis. Despre toți patru deținem date multiple și, în contextul primilor înțelepți, cu certitudine „străini” față de greci, adică raportați la egipteni sau babilonieni, de exemplu, putem conchide că reprezentau populații numeroase, sedentare și civilizate, care aveau o anumită cultură materială și spirituală; o limbă aparte în care puteau să exprime sentințe memorabile traductibile în limba greacă, prin care au și fost menționați alături de ceilalți înțelepți.

În legătură cu Salmoxis și Orfeus se cunosc relatări remarcabile psihico-medicale (chiar și la Platon) care îndreptățesc considerarea lor ca întemeietori, dacă nu de școli filosofice, cel puțin de secte (salmoxismul și orfismul) cu inițieri specifice și ritualuri adoptate și de greci, comparabile, chiar de către autorii antici, cu cele pitagoreice.

Există date arheologice și istorice care dovedesc faptul că în zonele acestea au existat primele încercări de scriere cu mult înainte de cea sumeriană, că populația traco-getă avea așezări de tip rural, cetăți, centre comerciale și erau pricepuți în ignotehnică, în tehnica extragerii și prelucrării mineralelor; că micenienii în sud și scandinavii în Nord aveau spade (rapiere) cu semnul spiralei, simbolul faurilor traco-geți din Transilvania.

Cei patru înțelepți, pe care i-au cunoscut grecii, au fost numai o mică parte dintre cei mulți care erau la conducerea acestor populații din zona boreală, inaccesibilă și necunoscută grecilor și nici romanilor până la colonizarea Daciei Pontica.

Populația daco-romană dinaintea năvălirilor barbare din secolul al VI-lea al erei noastre a fost continuatoarea celei traco-gete și s-a menținut până în zilele noastre în ciuda condițiilor extrem de grele prin care a trecut. Din marele teritoriu al

traco-geților, despre care vorbește Herodot, adică din Nordul Mării Negre până la Marea Adriatică și din Nordul Munților Carpați până în Peloponez și în Anatolia (Asia Mică), astăzi a rămas doar România, restul latinității orientale fiind exterminat sau asimilat cu pierderea identității naționale, a limbii, a obiceiurilor și a tradițiilor.

O istorie a filosofiei românești trebuie să meargă pe filonul istoriei până la primele începuturi, căci numai astfel poate fi explicată amploarea filosofiei românești din ultimele secole, nu ca un miracol născut din nimic, ci, dimpotrivă, ca rezultatul unui proces îndelungat de mare amploare, făcut de urmașii celui mai numeros popor din istoria Europei, cum o spune Herodot, care se făcuse vestit prin înțelepții săi chiar înainte de apariția filosofiei grecești.

Străromânii daco-romani s-au făcut însă vestiți și pe vremea primelor scrieri teologico-filosofice din secolele III-VI d.Hr., care s-au păstrat în limba latină pe care o vorbeau aceștia la Dunărea de Jos. Scrierile lor au fost, pentru Occidentul care începea să fie creștinat, o călăuză spre viața monahală a dreptei credințe și a legăturii permanente cu Divinitatea, pe care n-au reușit niciodată s-o realizeze, cum au făcut-o și o mai fac, până în zilele noastre, isihăștii ortodocși.

Dominația slavonă, grea și îndelungată, a pus la încercare tăria daco-romană aproape un mileniu. Mulți dintre noi au pierit sau li s-a pierdut urma. Dar unii au încercat și au reușit să răzbată în veșmintele unei limbi străine să-și facă auzite „învățăturile”, cum a făcut-o marele voievod Neagoe Basarab și toată preoțimea românească obligată să scrie în limba slavonă.

Cu timpul au păstrat numai scrierea chirilică pentru cele mai curate vorbe *den betrani*.

Dar vremurile s-au întors, ca și noii stăpânitori ai Țărilor Române, și ne-am trezit din nou sub dominația grecească, din 1640 și până în 1821. Și marii noștri cărturari au început să scrie din nou în greacă și latină, cum o făcuseră străromânii. Cel puțin unul dintre aceștia, Dimitrie Cantemir, a fost ales, în 1714, ca membru al Academiei din Berlin. Dar vremurile grele au rămas, căci în același an, la Istanbul, un pașă sângeeros l-a ucis, prin tăierea capului, pe cel mai credincios, mai drept și mai cinstit dintre români, pe Domnitorul Țării Românești Constantin Brâncoveanu, pe cel care apucase să ridice, la Sâmbăta de Sus, Cetatea lui Dumnezeu (*civitas dei*, despre care scrisese, în același an, filosoful german G.W. Leibniz).

În 1877 românii scăpară și de turci, dar au fost (în 1917) la un pas de a pieri pentru totdeauna de mânia tuturor vecinilor (germani, austrieci, unguri, bulgari și turci). Dar Bunul Dumnezeu le-a ajutat. Cu multe jertfe au realizat Marea Unire și firul istoriei noastre a început să fie țesut pe îndelete, în limba noastră românească, de care marii noștri filosofi, ale căror nume au intrat în legendă încă de pe când trăiau.

Dar fericirea n-a fost de lungă durată, ci numai de trei decenii. Veniră apoi vecinii de la Răsărit, la fel de răi și de păgâni. Mulți filosofi au fost persecutați, arestați și chiar uciși în pușcăriile comuniste. Mânia comuniștilor a durat aproape o jumătate de secol. Abia din 1990 am început să ne refacem rândurile. Mulți n-au mai răspuns la apel, iar alții ne-au trădat. Au mai rămas însă destui filosofi adevărați printre români, conștienți de trecutul și de tradițiile lor, care sunt capabili să

ducă mai departe năzuințele metafizice milenare ale latinității orientale, care este, din păcate, pe cale de dispariție.

Filosofia românească nu este însă altceva decât, vorba lui Hegel, rezultatul propriei sale istorii; o istorie frumoasă în felul ei, cu începutul pierdut în negura mitologiei, cu numeroase lupte, cu înfrângeri și victorii, dar mereu cu speranțe. O istorie, să nu uităm, stropită cu lacrimi și sânge, ca și istoria acestui popor care i-a dat naștere. O istorie care, cu voia Bunului Dumnezeu, nu s-a sfârșit încă.